

Kenneth Jonsson & Majvor Östergren, Stora Tollby i Fole sn – nya mynt från en gammal (?) silverskatt, *Gotländskt Arkiv*, 1983, sid 125-127.

Stora Tollby i Fole sn – nya mynt från en gammal (?) silverskatt

I maj månad 1982 hittade Karin Wikström en hörnstolpe till ett vikingatida, dosformigt spänne på en åker vid Stora Tollby i Fole sn. Spännet är praktfullt med rika silverbäläggningar och förgylld ornamentik och tillhör en speciell typ av dosformiga spännen som tidigare är känd i ca 40 exemplar. Dessa har aldrig påträffats i gravar utan oftast som lösfynd eller i kombination med andra smycketyper som tex i den unika smyckeuppsättning från 900-talet som 1982 hittades vid Nygårds i Västerhejde sn.

Fyndet av hörnstolpen föranledde en undersökning på fyndplatsen, varvid man påträffade några bronsföremål, bl a ett djurhuvudformigt spänne samt ett fragment av ett medeltida blykors, 10 vikingatida silvermynt och ett fragment av en fingerring i silver. Föremålen låg spridda i åkern inom ett större område på en svag förhöjning intill en gammal ågång. Förmodligen utgör mynt och fingerring de utplöjda resterna av en silverskatt, som hittats för länge sedan men aldrig blivit anmäld till myndigheterna. Antalet är alltför stort för att det ska kunna röra sig om strömynt från en bosättning och även föremålens sammansättning och spridning motsäger att detta skulle vara ett för Gotland ovanligt litet skattfynd. Några uppgifter om att ett äldre fynd gjorts på platsen har dock inte gått att få fram, eftersom markägarens familj övertog gården först på 1940-talet.

Bild 1. Stora Tollby, Fole sn. Hörnstolpe till ett dosformigt, praktfullt utsmyckat spänne. Höjd 33 mm. Foto Lennart Lindqvist.

Det är också osäkert huruvida hörnstolpen till dosspannet tillhör samma deposition som mynten, eftersom denna hittades drygt 20 meter vid sidan av dessa. Däremot tyder dels fyndplatsens läge i åkern, dels de påträffade föremålen av brons, bly och järn på att såväl mynt som hörnstolpe har hittats på en samtida boplatz. Givetvis kan detta inte definitivt fastslås förrän platsen är ut-

Bild 2. Stora Tollby, Fole sn. Bildens siffror överensstämmer med textens. Foto Lennart Lindqvist.

grävd, men de senaste årens undersökningar av gamla skattfyndplatser pekar entydigt på att silverskatterna med några få undantag varit belägna t o m inne i husen. Undersökningarna visar också att trots att åkrarna varit brukade i 50–100 år så finns det fortfarande stolphål och andra bebyggelserester bevarade under plogdjup. Fragmentet av det medeltida blykorset är exempel på ett annat vanligt förhållande på de vikingatida skattfyndplatserna, nämligen förekomsten av föremål från senare tidsperioder, vilket antyder att man har fortsatt att bo på samma plats även långt efter det att silverskatten blivit nedlagd eller undangömd.

De tio mynten från Stora Tollby ger exempel på en del av den mycket omfattande myntimporten under vikingatiden. Arabiska mynt saknas av det skälet att skatten är nedlagd mer än ett halvsekel efter det att importen av dessa mynt praktiskt taget upphört. Däremot finns här mynt från både Tyskland och England, vilka dominerar myntimporten under den senare delen av vikingatiden. Av övriga länder är endast västslaviskt område representerat i form av en efterpräglings av ett ungerskt mynt. Men detta mynt förtjänar att kommenteras närmare. Från Gotland är det tidigare känt i endast 4 ex. Huszár redovisar sammanlagt

22 fynd med efterpräglings. De äldsta fynden i hans sammanställning är nedlagda efter 1038 resp 1039 och de har därför troligen präglats under en kort tid från ca 1040 och framåt. Det är med andra ord sannolikt det yngsta kända myntet i Stora Tollbyfyndet. Det näst yngsta myntet är engelskt och präglat ca 1035–38 och flertalet mynt är slagna på 1020-talet eller senare. Sammansättningen för både de tyska och engelska mynten är inte helt typisk för de mynt som cirkulerade på Gotland på 1030-talet. Även denna omständighet talar för att vi här har ett litet urval ur en större skatt. Eftersom myntimporten minskar påtagligt från 1030-talet är sammansättningen för Stora Tollbymynten snarast typisk för en skatt nedlagd omkring 1050 eller något senare. Att något mynt, som med säkerhet kan dateras så sent, inte ingår bland de nu kända mynten är i så fall inte heller förvånande, eftersom de utgör en så liten del av de cirkulerande mynten att man behöver hitta ett stort antal för att vara säker på att ett sådant mynt skall ingå. Med ledning av de nu kända mynten kan man därför säga att silverskatten är nedlagd efter 1040, men att sammansättningen talar för en nedläggningstid efter omkring 1050. Mynten är följande:

TYSKLAND

1. Dortmund. Kung Konrad II 1024–1027. Dbg 756. 1,37 g.
2. Soest. Kölnefterprägling (Otto II/III) (1000–1040). Häv 849. 1,09 g.
3. (Goslar). Otto-Adelheid-Pfennig. Efterprägling (1020–1050). Hz V, 2c 13 var. 1,17 g.
4. Mainz. Kung Heinrich I 919–936. Dbg 774. 1,54 g.
5. – Kejsar Konrad II 1027–1039. Dbg 790. 0,96 g.
6. Strassburg. Kejsar Heinrich II 1014–1024. Dbg 920. 1,34 g.

VÄSTSLAVISKT OMRÅDE

7. Efterprägling av Ungern, Stefan I (1001–1038). Präglad omkring 1040. Huszár s 141–148. 0,66 g.

ENGLAND

8. Æthelred II 978–1016. Long Cross typ ca 997–1003. London, Leofstan. Hd 2723 var åts a9. 1,54 g 0°. Rest av ögla.
9. Cnut 1016–1035. Pointed Helmet typ ca 1023–1029. London, Wynsige. Hd 2833. 1,01 g 0°.
10. Harold I 1035–1040. Jewel Cross typ ca 1035–1038. Lincoln, Hardacnut. Hd 394. 1,05 g. 180°.

LITTERATUR

Dbg – H Dannenberg, Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit, band 1–4. Berlin 1876–1905.

Hd – B E Hildebrand, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinetet funna i Sveriges jord. Stockholm 1881.

Huszár – L Huszár, Die Nachprägungen der ungarischen Münzen im 11. Jahrhundert. Lagom, festschrift till Peter Berghaus 60-årsdag, Münster 1981, s 141–148.

Hz – V Hatz, Zur Frage der Otto-Adelheid-Pfennige. Commentationes de nummis saeculorum IX–XI in Suecia repertis, I. Stockholm 1961.

Häv – W Hävernicks, Die Münzen von Köln. Köln 1935.

Kenneth Jonsson och Majvor Östergren